

LÉTREJÖTT EGY RONTOTT KULTÚRA, AMELYBEN A TÁRSADALMI FORMÁK NEM MŰKÖDNEK

Gyöngyöspata tanulságai

Lázban van Gyöngyöspata cigány telepe, nagy pénzek reménye tartja izgalomban az itt élőket. A település többi részének lakói pedig csendes dühvel várják, mi fog ebből az egészből kisülni. Nem sok jó, az biztos. Most egy darabig megint nehezebb dolguk lesz azoknak, akik elkötelezetten és hozzáértő módon próbálnak tenni a cigány–magyar együttélés minőségének javításáért. Az a pénz mérgezett pénz lesz, a cigányokon semmit sem segít, a többségi társadalomban viszont teljes joggal kelt indulatokat.

SZÓVEG BENCSIK GÁBOR

A történetet ismerjük. Gyöngyöspatán az általános iskolai tanulókat legalább 2004 óta két csoportra osztották: azokra, akik hajlandók tanulni az iskolában, vagy legalább csöndben hagyni, hogy a többiek tanulhassanak, és azokra, akik erre vagy nem képesek, vagy nem hajlandók. Az első csoportban iskolaidőben tanulás folyt, a másodikban az maradt az egyetlen cél, hogy valahogy kibírják egymással az ott eltöltendő időt. Az első csoportba nagyrészt nem cigány (magyar) gyerekek kerültek, meg egy-két tanulni hajlandó cigány, a másikba gyakorlatilag csak cigányok.

A baloldali kormányok idején, hat éven át sem az Esélyt a Hátrányos Helyzetű Gyerekeknek Alapítvány (CFCF), sem más úgynevezett jogvédő szervezet nem talált mindebben kifogásolnivalót, 2011-ben azonban, a polgári kormány hivatalba lépése után a CFCF pert indított azért, hogy ennek a gyakorlatnak a megszüntetését bírósági ítélettel kikényszerítse, és kártérítést kapjanak azok, akiket elkülönítve tanítottak. A közelmúltban megszűnt alapítvány kifejezetten ilyen célra jött létre, önmeghatározásuk szerint a „*CFCF stratégiai pereskedést folytat annak érdekében, hogy egyetlen iskolában vagy osztályban se különíthessék el a roma és mélyszegény gyermekeket, s hogy ne kerülhessenek indokolatlanul speciális iskolába származásuk vagy szociális helyzetük miatt*”.

Ahogy a CFCF vezetői és más baloldali politikusok elmondták, az ítélettel a bíróság lényegében bearázta az elkülönített, szegregációnak minősített oktatásért kiszabandó kártérítést, iskolai félévenként 300 és 500 ezer forinttal attól függően,

hogy csak az elkülönítés bizonyítható-e, vagy az oktatás minősége, a tantermek felszereltsége is gyengébb volt. Innen kezdve perek sokasága indulhat minden olyan iskola és annak fenntartója ellen, amelyben cigány osztályok vannak; nyolc osztályért akár négymillió forint is kapható – sok faluban ez egy lakható kertés családi ház ára.

A probléma az, hogy a bíróság a per során nem vagy nem kellő mélységben vizsgálta, hogy mi vezetett a gyöngyöspatai elkülönített oktatáshoz. Holott a lényegét mindnyájan tudjuk: az úgynevezett telepi cigányság jelentős része egyszerűen alkalmatlan a civilizált együttélésre. A telepekről sok olyan gyerek kerül ki, akik az általános oktatási rend szerint jószerevével taníthatatlanok, képtelenek tartósan figyelni, nem fegyelmezhetők, a feladatokat nem végzik el, ugyanakkor a tanulni hajlandó társaikat is akadályozzák a munkában. A közelmúlt gyöngyöspatai riportjából kiderült, hogy az ottani általános iskolát több olyan cigány gyerek járta ki, aki nyolc év alatt még a neve leírását sem sajátította el. És nem azért, mert a tanárok nem engedték őket megtanulni írni.

Mindez nem azt jelenti, hogy ezek a gyerekek reménytelenek volnának, le kellene mondani róluk. Vannak módszerek a telepi cigányság felzárkóztatására, ezen belül az ottani gyerekek iskoláztatásának működtetésére. Ehhez azonban sok pénzre, speciális pedagógiai tudásra és nem csupán elkötelezett, de erre a feladatra felkészített pedagógusokra van szükség. Azt tehát senki nem várhatja, hogy egy községi, kisvárosi pedagógus a normál költségkeretek között, a rendes munkáján felül, speciális képzés nélkül ezt a feladatot ellássa.

Tulajdonképpen az sem magától értetődő, hogy miért kell a közösségnek azokra a

gyerekekre fordítania több pénzt és energiát, akik elutasítják a többségi társadalom normáit, akik nem hajlandók együttműködni a tanáraikkal, ezt azonban némi belátással el tudja fogadni az adófizető társadalom. Közös érdekünk, hogy a helyzet megváltozzék, minél hamarabb, annál jobb. A hazai cigányság felemelkedésére költött pénz a gyerekeink jobb jövőjébe történő befektetés.

Annál nehezebben válaszolható meg az a nyilvánosan ritkán feltett, ám annál gyakrabban végiggondolt kérdés, hogy miért a rendesen tanuló gyerekekkel kelljen megfizettetni az integrált oktatás árát. Nem nagyon beszélünk róla, mégis mindenki tudja, hogy néhány antiszociális telepi cigány gyerek egy egész osztály munkáját tönkretelheti a rossz példájával, az agresszivitásával, a tanári tekintély rombolásával. Érdekes volna egy olyan kártérítési per, amelyet egy átlagos tanuló szülei indítanának amiatt, mert a gyerekük az osztálytársai antiszociális viselkedése miatt nem tudott elég jól haladni a tananyagban, és ezáltal romlottak a továbbtanulási kilátásai. Ezt a hátrányt, az ő „elvelt jövőjét” vajon hány forintra árazná be a bíróság?

Ilyen per valószínűleg nem lesz, mert a mai jogfelfogás valamely többség tagját nem ismeri el olyannak, amely hátrányt szenvedhetne egy kisebbségtől, még akkor sem, ha az adott közösségben a többség éppenséggel kisebbségben van.

Élég feladatot ad az is, amit meg lehet tenni. Mindenekelőtt higgadtan, felkészülten, indulatok nélkül végigbeszélni, hogy miért vannak a cigányok olyan a helyzetben, amilyenben vannak. Ismert a mondas, hogy minden bonyolult kérdésre adható rövid, egyszerű – és téves válasz. A gondolat ebben az esetben is igaz. A rövid és

„A magyarság kirekesztéssel vádolására nincs más szó, mint hogy aljasság, minden alapot nélkülöző rágalom. A történelem úgy hozta, hogy a magyarság a sokszínűség megtapasztalásában és elfogadásában Európa egyik leggyakorlottabb népe. Tőlünk mind nyugatra, mint keletre zártabb társadalmak jöttek létre, amit jól példáz a vallási türelem története”

egyszerű válaszok itt is tévesek. Téves az a föltételezés, hogy bármi is a cigányok „véreben” lenne, hogy itt valamiféle genetikai meghatározottságról lenne szó, amin változtatni sem lehet. De ugyanilyen téves és ugyanilyen káros az az állítás, hogy a cigányok helyzete valamiféle kirekesztés, rasszizmus következménye volna.

Ennél az utóbbinál álljunk meg egy pillanatra. A magyarság kirekesztéssel vádolására nincs más szó, mint hogy aljasság, minden alapot nélkülöző rágalom. A történelem úgy hozta, hogy a magyarság a sokszínűség megtapasztalásában és elfogadásában Európa egyik leggyakorlottabb népe. Tőlünk mind nyugatra, mint keletre zártabb társadalmak jöttek létre, amit jól példáz a vallási türelem története. Nyugat-Európa országai vagy egészében kivetették magukból a reformációt, vagy egészében magukévá tették, ideértve a német királyságokat és fejedelemségeket is, amelyek érvényre juttatták a cuius regio eius religio, akié a kormányzás, azé a vallás elvét, egy államon belül csak egy vallást tűrve meg. A Kelet viszont megmaradt a maga ortodoxiájában. Az a jelenség, hogy az egyik falu többségében katolikus, mellette a másik inkább protestáns, a harmadik meg ortodox, Magyarországon kívül évszázadokon át ismeretlen volt. Ha ezt kiegészítjük az etnikai sokféleséggel, már tényleg egyedülálló társadalmi nyitottságot látunk.

A legkevésbé sem véletlen, hogy a cigányság olyan nagy számban telepedett le a Kárpát-medencében. Társadalmi szintű kirekesztés velük szemben nem volt és ma sincs, aki ilyet állít, egyszerre hamisít és rágalmaz, amivel kárt okoz a cigányságnak és a többségi társadalomnak is.

Máshonnan kell tehát elindulnunk. Annak kimondásával, hogy a cigányság körül bajok vannak, még hozzá súlyos bajok. Ez a kijelentés nem valamelyik fél felelősségét állapítja meg, csupán magát a nyilvánvaló ténytet. A cigányság körében létrejött egy sajátos, rontott kultúra, amelyben már sem az archaikus, sem a modern társadalmi formák nem működnek. Az alapvető cél nem az, hogy a többségi társadalom megtanulja elfogadni ezt a rontott kultúrát, hanem az, hogy a cigányok alkalmazkodjanak a modern társadalomhoz. Nem azért, mert az a többségé, hanem azért, mert az viszont működik, és az teremti meg az anyagi forrásokat az ő létezésükhöz is.

A cigányság érdemi, tömeges, belátható időn belül bekövetkező integrációja nélkül Magyarország számára nincs kibontakozás. De a társadalmi konszenzussal támogatott felzárkózáshoz a kiperelt milliók szétosztogatása biztosan nem vezet el, ellenkezőleg, csak a feszültségeket szítja tovább.

Fontos tisztáznunk, hogy ezért nem a bíróság, a jogszolgáltatás a hibás. Jogászai közhely, hogy a bíróság nem igazságot

szolgált, hanem jogot alkalmaz; az adott esetben, az érvényes törvények ismeretében a bírónak kevés mérlegelési lehetőségük volt. És az is világos, hogy az érintettek egyetértése nélkül az ítélet végrehajtását megtagadni (hacsak a Kúria majd másképpen nem dönt) nem lehet. Ugyanakkor nem szabad a börtönbiznisz után a szegregációbizniszt is szabadjárá engedni, közpénzből százmilliókat juttatni olyan családoknak, amelyeknek tagjai az együttélés elemi szabályait sem hajlandók betartani.

Egy biztos: nem a többségi társadalom az, amelynek meg kell változnia, hanem a leszakadó cigányság. Ehhez a változáshoz a többségi társadalom kész minden segítséget megadni, elsősorban oktatásban, másodsorban munkalehetőség biztosításában. De a megélhetéshez szükséges pénzt a hazai cigányságnak éppúgy magának kell munkával megkeresnie, mint mindenki másnak ebben a nyitott és toleráns országban. ■